

Literatura

- Haša, R. 2007: *Historie vysoké školy zemědělské v Brně a „Masarykova lesa“*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita.
- Holub, P., Anton, A. 2020: *99 brněnských cihel: Historický vývoj stavebních materiálů z pálené hlíny a jejich výroby na území města Brna*. Brno: VUT v Brně, Fakulta stavební.
- Nejzchleb, B. 2012: *Bílovice nad Svitavou: kapitoly z historie obce*. Brno: Didot.

Summary

During the construction of the Lesní školka Jezírko bus stop platform (Bílovice nad Svitavou cadastral area, Brno-Country District) in 2020, remnants of a former Liechtenstein manorial gamekeeper's lodge built in 1791 and demolished in 2004 (Haša 2007; Nejzchleb 2012) were found along the east side of the road. The structure was completely rebuilt during the second half of the 19th century from bricks produced by a brickyard in Dolní Cejl, Brno (Holub, Anton 2020, 209).

Petr Kos, Dana Vitulová

Bílovice-Lutotín (k. ú. Bílovice, okr. Prostějov)

Intravilán obce, parc. č. 260/1, 261.

Vrcholný středověk, novověk. Vesnice/městečko. Vertikální řez. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Muzeum a galerie v Prostějově, p. o., inv. č. 310.856–310.910.

Lokalizace: S-JTSK – -563242.13, -1129102.28

Od měsíce března do měsíce srpna 2020 byl průběžně prováděn archeologický dohled při pokládce zemních kabelů distribuční sítě nízkého napětí v Bílovicích. Zachycené archeologické objekty a archeologické situace, stejně tak jejich výzkum a dokumentace, byly ovlivněny charakterem vlastní stavby spočívající v hloubení úzkých rýh dosahujících hloubky cca 110 cm. V blízkosti kaple sv. Floriána, tedy nedaleko tzv. „Bílovického žudru“, venkovské usedlosti z 2. poloviny 18. století, rýha prořala planýrky/smetiště náležející do 17. století. Život středověké vesnice dokumentuje kulturní vrstva s keramikou rámcově z konce 12. a 1. poloviny 13. století u domu č. p. 5 a sídlištní jáma s keramikou ze 14. století u domu č. p. 41. Výše přibližně archeologická zjištění výrazně přispěla do již tak barvitě mozaiky pravěkého a raně historického osídlení obce (přehledně Šmíd 2003).

Literatura

- Šmíd, M. 2003: *Pravěké a raně historické osídlení katastru obce Bílovice-Lutotín. Střední Morava 17, 45–70.*

Summary

A watching brief during the laying of ground cables for a low-voltage distribution network was conducted in Bílovice-Lutotín (Prostějov District) from March to August 2020. The excavated trenches disturbed refuse layers from the 12th/13th and 17th centuries and a 14th century pit.

Pavel Fojtík, Miroslav Šmíd

Bítov (okr. Znojmo)

Č. p. 1, st. parc. č. 1; 44/1; 47.

Mladohradištní období (RS4), vrcholný středověk, novověk. Hrad. Skupina/síť sond. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84 – 48.9447497N, 15.6990431E

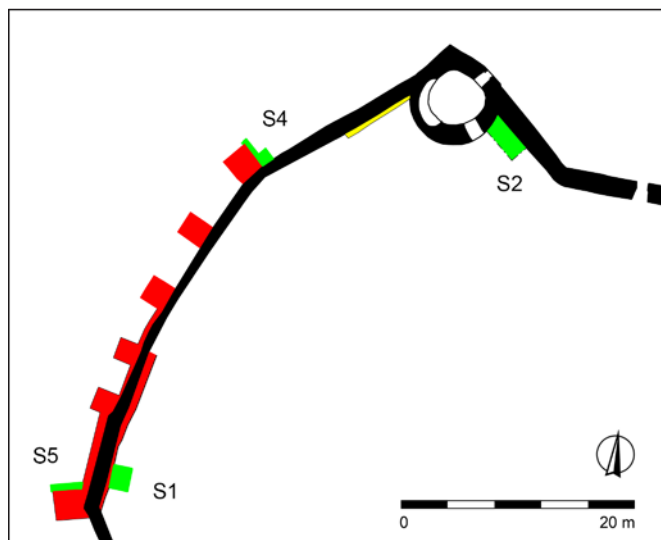
Na podzim roku 2020 prováděla Archaia Brno z. ú. subdavatelsky pro Národní památkový ústav – územní odborné pracoviště v Brně zjišťovací archeologickou sondáž na státním hradě Bítov (Dejmal, Příbylová 2020). Celkem bylo realizováno pět sond (obr. 2). Nejvýchodněji ležela sonda S3, konkrétně na jižním mostě přes šjový příkop. Sondy S1 a S2 byly umístěny již v rámci opevněné plochy, a to v severozápadní části, na opyši celé ostrožny. Sondy S4 a S5 se pak nacházely vně hradbami opevněného areálu při vnější patě výše vzpomínaného prostoru.

Sonda S3, na mostě při dnešním vstupu do hradu, odhalila v poměrně malé hloubce dobře dochovanou kamennou dlažbu. Ta patrně, až na recentní porušení, pokrývá větší část mostu a nachází se již v hloubce od 0,1 až 0,2 m.

V sondě 1 byla ověřena situace u zadržené brány, přičemž se ukázalo, že zde došlo ke značnému nárůstu terénu. Z vnější strany pak byla brána zkoumána v rámci sondy S5 (obr. 3). Brána měla jednoduchou kulisovitou podobu, přičemž byla doplněna o obdélnou vpadlinu, která ji orámovala na obou stranách. I přes svou jednoduchost měla brána složitější vývoj. Na vnitřní straně byla hradba v mladší fázi zpevněna přiloženou plentou, brána ale zůstala funkční. Úroveň povrchu terénu v době existence brány je oproti dnešnímu o 3 m níže. Podařilo se zde zachytit i pochozí horizont k bráně zpevněný maltou. Nejasná je datace brány. Její vznik patrně souvisí se stavbou obvodové hradby, která byla dříve kladena do 14. až 15. století. Situace zjištěná v sondě S2 sice neumožňuje jednoznačně určit časové zařazení výstavby brány, dokážeme však datovat alespoň zazdění hradby. Patrně se tak stalo již v 15. či nejspíše 16. století. Problém datace navážek při bráně souvisí s faktem, že obsahují převážně jen druhotně přemístěné starší nálezy. Ale i tak snad můžeme počítat se zánikem funkce brány někdy v 15. či 16. století. Poté se terén na vnitřní straně brány periodicky zvyšoval, a to až na dnešní úroveň, přičemž poslední vrstva představuje tzv. zahradní horizont. Přestože byla sonda S1 kopána až do hloubky 3 m od dnešního povrchu, musíme předpokládat, že pod dosaženou úroveň se nachází minimálně další 2 m antropogenních uložení.

Situaci z vnější strany brány ověřovala sonda S5. Výškové poměry jsou zde oproti vnitřnímu líci brány značně odlišné. Spodní část samotné brány se dnes nachází ve výšce 3 m nad terénem. Jak vypadal vstup do brány z vnější strany, není zcela zřejmé. Buď se zde nacházelo schodiště, nebo nějaká forma plošiny. Ta asi nevedla přímo kolmo na bránu, ale stáčela se severním směrem, a za nástupní prostor k bráně musíme považovat malou plošinu na styku příkopu a valu. Druhou možností je, že terén před bránou byl po ztrátě její funkce nějak zásadně upraven. Pata hradby byla opatřena plentou, přičemž v sondě S5 se podařilo zachytit i její předzáklad. Plenta s předzákladem vznikla současně s šestým opěrákem a celý líc byl následně doplněn omítkou z roztírané malty. Obě konstrukce jsou již založeny do skalního podloží a mocnost historického terénu při patě hradby dosahovala v sondě S5 0,5 m.

Sonda S4 se nacházela při styku hradby a prvního opěráku. Antropogenní činností ovlivněné souvrství zde dosahovalo mocnosti 0,6 m, přičemž níže se nacházelo již navětralé skalní podloží. Podle schématického řezu je jasné, že rozdíl v mocnosti historických terénů na vnitřní straně brány proti situaci v sondě S4

Obr. 2. Bítov, hrad. Severozápadní část ohrazeného areálu s vyznačením sond. Plocha sond zeleně. Archaia Brno z. ú.

Fig. 2. Bítov, castle. Northwest part of the enclosed complex with the test pits marked. The area of the test pits is marked in green. Archaia Brno z. ú.

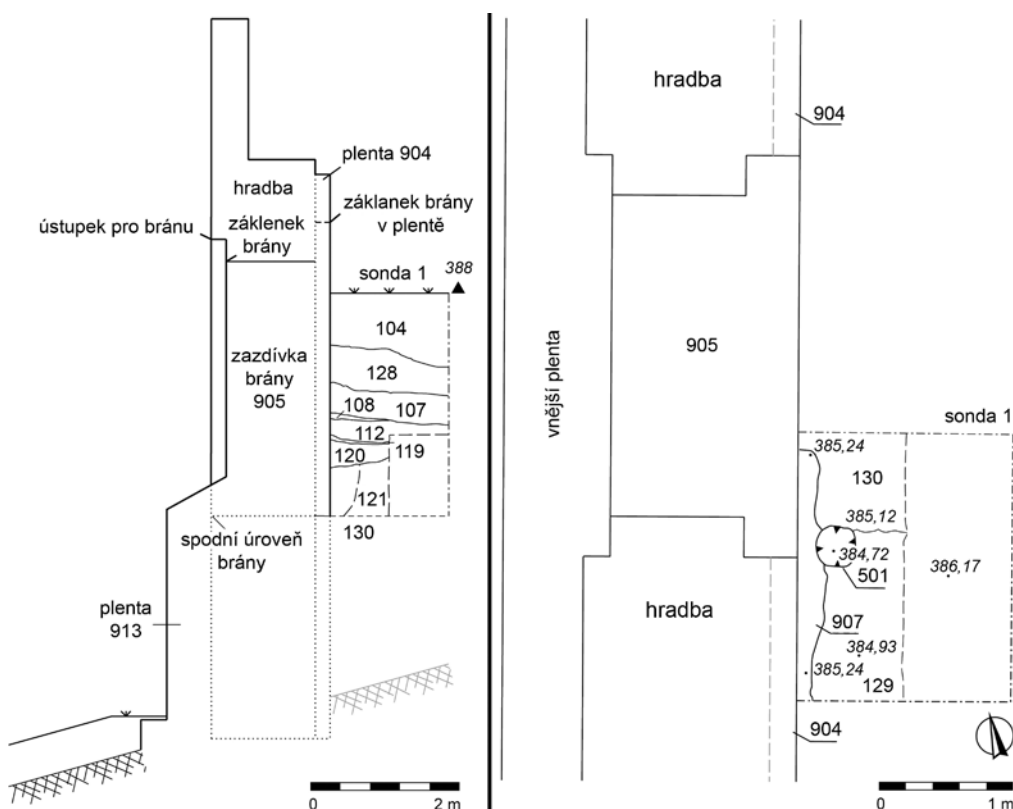
se pohybuje okolo 5 m. Sonda přinesla hlavně informace o samotné hradbě a opěráku. Ukázalo se, že celý úsek hradby mezi opěrákem a věží je přepletován, přičemž při výstavbě plenty byl vybudován opěrák. Celá oprava byla následně sjednocena omítkou z roztírané malty. Časově se patrně jednalo o stejnou akci, při které byla zazděna brána, vystavěna plenta a opěrák v sondě S5. Snad se tak mohlo stát již v 15. století.

Velice důležitá byla zjištění v sondě S2 u paty dolní britové věže a na jihovýchodě navazující hradby na severozápadním předhradí (obr. 4). V této sondě byl zachycen opět zahradní horizont z 19. století. Dále kamenný kanálek odvodňující jezírko ležící ve středu příhrádku. Ze starších situací je důležitý vztah

věže a hradby, které jsou nejspíše provázány. U hradby samotné byla zjištěna i stavební úroveň a základový vkop, které nejspíše souvisí s její výstavbou. I když byl rozsah sondy nevelký, zdá se, že ke stavbě této části hradby a věže mohlo dojít poměrně brzy, již někdy na přelomu 12. a 13. století. Tuto hypotézu, která zásadně mění pohled na vývoj této části hradby Bítova, by bylo dobré v budoucnu ještě dále ověřit. Ač terénní situace výše uvedené datování naznačuje, existuje totiž i možnost, že nálezy získané z jednotlivých vrstev jsou v druhotné poloze a samotné opevnění bylo vystavěno později. Naopak pro časnou dataci mluví první výsledky dendrochronologického výzkumu konstrukčních prvků dolní britové věže, který bude pokračovat v následujícím roce.

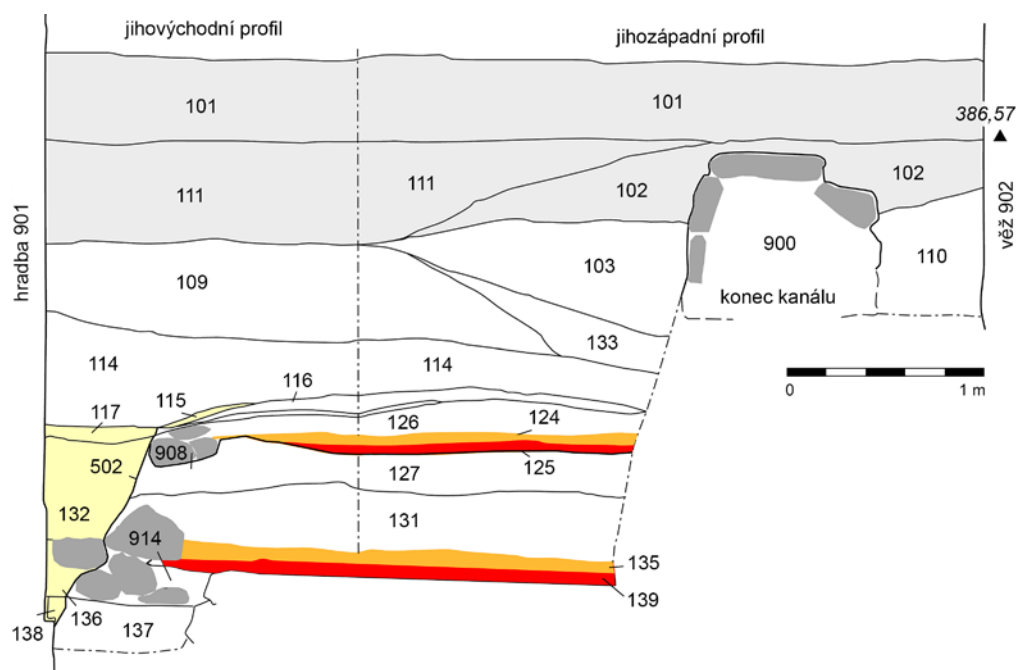
Za starší situace, předcházející stavbě věže, pak v sondě S2 můžeme považovat nález dvou pecí. Obě pyrotechnologická zařízení lze patrně interpretovat jako potravinářské pece. Pece se sice nacházejí na stejném místě, nefungovaly však současně. Mladší pec s.s.j. 2 je možno na základě nálezů datovat do 2. poloviny 12. až 1. poloviny 13. století. Starší pec s.s.j. 1 pak do 12. století. Pece byly patrně z požárního, provozního, či komunikačního důvodu umístěny v okrajové části tehdejšího sídla. Přitom není vyloučeno, že respektovaly nějaké starší hrzení areálu, protože obvodová hradba je narušuje. Podoba pecí odpovídá tehdy používaným zařízením, i když z období přelomu 12. a 13. století převládají spíše zahluobené útvary. Ovšem vzhledem k podobě podloží na Bítově se zdá logické, že by pece byly postaveny jako nadzemní, na úrovni terénu. Ani v hloubce 3 m nebylo v sondě S2 dosaženo geologického podloží a musíme předpokládat, že historické terény se mohou v těchto místech nacházet ještě nejméně o 2 m níže.

Plošně nevelký sondážní archeologický výzkum naznačil poměrně převratnou možnost datování dolní britové věže a celého severozápadního příhrádku již do přelomu 12. a 13. století, což by značně měnilo pohled na podobu hradu Bítova v nejstarších obdobích jeho existence. Vzhledem k nevelkému rozsahu výzkumu by bylo dobré výsledky zjišťovací sondáže ještě ověřit, případně korigovat.

Obr. 3. Bítov, hrad. Sonda S1. Vlevo řez hradbou v místě sond S1 a S5 doplněný o severozápadní profil S1. Vpravo půdorysná skica brány s půdorysem sondy S1. Archaia Brno z. ú.

Fig. 3. Bítov, castle. S1 test pit. Left: section through the wall in the area of test pits S1 and S5 together with the northwest profile of S1 test pit. Right: ground plan sketch of the gate with the ground plan of test pit S1. Archaia Brno z. ú.

Obr. 4. Bítov, hrad. Sonda S2. Dokumentované řezy sondy. Šedě vyznačen tzv. zahradní horizont. Žlutě pak výplň základového vkopu a navazující stavební úroveň. Červeně primární dna zachycených pecí. Oranžově reparace den. Archaia Brno z. ú.

Fig. 4. Bítov, castle. S2 test pit. Documented sections of the test pit. The so-called garden horizon is marked in grey with the foundation fill and the subsequent construction level in yellow. The primary bottoms of the depicted ovens are marked in red with the bottom repairs in orange. Archaia Brno z. ú.

Literatura

Dejmal, M., Příbylová, M. 2020: A067/2020 Bítov – sondy.

Rkp. nálezové zprávy. Uloženo: archiv Archaia Brno z. ú.

Summary

A test pit survey took place at Bítov Castle (Bítov cadastral area, Znojmo District) in 2020. The key discoveries include new knowledge concerning the design of the gate in the northwest of the complex. Based on stratigraphic relations, it cannot be ruled out that the northwest bergfried with edge shaped front and the adjacent wall might date back to the 12th or 13th century although this needs to be verified by further research.

Miroslav Dejmal, Petr Holub, Michala Příbylová

Blansko (okr. Blansko)

Ul. Zámek č. p. 2, 3, parc. č. 31/1.

Novověk 2, industriální období 1. Nález v druhotné poloze. Skupina/síť sond. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Muzeum Blanska, p. o.

Lokalizace: WGS-84 – 49.3634117N, 16.6460186E; 49.3633714N, 16.6459503E; 49.3632850N, 16.6458119E

V září roku 2020 probíhalo v rámci rekonstrukce budovy předzámčí (č. p. Zámek 2/2) v Blansku hloubení výkopu pro zavedení optického kabelu. Výkop začínal u severozápadního nároží Zámek 1 a pokračoval kolem budov Zámek 2 a 3 přes nádvoří dnešní budovy ZUŠ a končil za silnicí na parkovišti na ulici Seifertova. Všechny tyto budovy byly součástí bývalého hospodářského areálu zámku v Blansku. Vrstvy obsahující archeologické nálezy byly zjištěny pouze v krátkém úseku před budovou Zámek 2 (parc. č. st. 35/4). Z vykopané zeminy byly získány osteologické a keramické nálezy předběžně datované do 18.–19. století. Nálezy však ležely v sekundární poloze, byly promíchány s recentním stavebním odpadem vzniklým pravděpodobně při různých stavebních úpravách zámku nebo při zavádění inženýrských sítí. Jelikož nebyly v hloubce 60 cm zjištěny žádné neporušené kontexty, nebylo přistoupeno k dokumentaci

profilu. Vznik a původní účel budovy Zámek 2 je dodnes nejasný. Její počátek můžeme datovat do průběhu 18. století, neboť na Nicolaiově plánu zámekového areálu z počátku 18. století ještě patrná není, zatímco na pozdějším z roku 1809 se již, oproti dnešní podobě, přimyká k jihozápadnímu rohu bývalé přední partie zámku odstraněné na počátku 19. století. Někdy v této době dochází také ke změně půdorysu budovy Zámek 2 z původního ve tvaru písmene „L“ na dnešní, což dokládá plánec z roku 1826 (Sadílek 2007).

Poněkud netradiční umělecko-historický nálezy byly učiněny ve výkopu před nízkou budovou Zámek 3 (parc. č. st. 35/1). Ve vykopané zemině obsahující jinak recentní odpad byly zjištěny četné fragmenty sádrových soch. Trasa výkopu prořezala v hloubce 60–70 cm jejich skrumáž, která zabíhala ještě hlouběji do severního profilu. Celkem z ní bylo vyzvednuto přes 600 zlomků. Zahrnovaly ulámané hlavy, končetiny, podstavce s nápisy českých panovníků, torza těl v historických oděvech a mnoho amorfních kusů. Kromě názvů panovníků byla na několika podstavcích zjištěna i signatura samotného autora, kterou rozluštil historik M. Koudelka. Byl jím českoněmecký sochař Josef Max (1804–1855). Díky tomu bylo následně zjištěno, že některé fragmenty pochází z kolekce soch 12 českých panovníků (kněžna Libuše, Přemysl Oráč, svatý Václav, Břetislav I., Vratislav II., Vladislav I., Přemysl Otakar II., Václav III., Karel IV., Jiří Poděbradský, Ferdinand I., Rudolf II.), vytvořených J. Maxem v letech 1842–1843 v komorním formátu 52–54 cm pro zamýšlený český Slavín. Soubor byl komerčně velmi úspěšný a dodnes existuje v několika replikách na zámcích Hrádek u Nechanic, Bechyně, Kačina, Klenová nebo v Národním muzeu v Praze (Hnojil 2008; 2016, 121). Podle nápisu na podstavcích nebo dle dochovaných hlav či oděvu byly prozatím identifikovány fragmenty soch Libuše, Břetislava I., Vladislava I., Václava III., Jiřího z Poděbrad a Rudolfa II (obr. 5). Kdo, kdy a za jakým účelem přivezl kolekci soch do Blanska, zůstává otázkou. Chtěli jimi Salmové vyzdobit interiéry svých pokojů, vyrábět podle nich litinové sochy nebo si je s sebou z Prahy přivezl vlastenecky založený Jindřich Wankel? Stejně tak nevíme, proč byly sochy posléze záměrně rozbity a zakopány pod zem před budovou Zámek 3. Kromě panovníků byly zjištěny ještě fragmenty dalších sádrových soch (Goethe, satyr aj.), u nichž však autorství Josefa Maxe prozatím nelze potvrdit.